

Bonyolult vagy sem?

Fotográfusképzés Magyarországon

SIRBIK ATTILA

Ma Magyarországon a fotográfusképzés első ránézésre összetettnek és bonyolultnak hat. Ennek kibogozása érdekében beszélgettünk *Máté Gáborral*, a MOME Fotográfia Tanszékének vezetőjével, *Fodor Évával*, a budapesti Kisképző fotográfia szakosztályának vezetőjével, *Haris László Balogh Rudolf-díjas fotóművésszel*, valamint *Kudász Gábor Arionnal*, a MOME Fotográfia Tanszékének oktatójával.

Ha a fotográfusképzés két fő területéről, a fotóművészetéről és az alkalmazott fotográfiáról ejtünk szót, éles határokról beszélhetünk?

MÁTÉ GÁBOR: Beszélhetünk határokról az alkalmazott és autonóm fotográfia esetében, de a mi oktatásunkban ez a két terület mégsem válik élesen ketté. A fotográfia megközelítésének különböző lehetőségei, valamint a műfajok közötti átjárhatóság fontos része a programunknak. Hallgatóink túlnyomó részben fiatal felnőttek, akik tanulmányaik kezdetekor még nem kötődnek egy bizonyos fotográfiai műfajhoz vagy

gondolkodáshoz. A képzés során különböző jellegű tudásokat és impulzusokat adunk nekik, amelyek segíti őket önálló alkotói személyiségük kialakulásában.

FODOR ÉVA: A Kisképzőn a mi gyakorlatunkban nem különül el élesen ez a két terület. A feladatokat lehetőség szerint kreatívan, a munkafolyamat közben egyre elmélyültebben oldják meg a diákok, ahol végül rájuk jellemző, egyéni megoldások születnek. Természetesen vannak inkább alkalmazott fotográfiai feladatok, mint a műtermi tárgyfotó, és vannak szabadabb, az alkotót akár önvizsgálatra készítetők, mint amilyen a fotónapló. Ideális esetben a műtermi tárgyfotó megoldása is egyedi, akár művészi értékkel bír, míg a fotónapló fényképeinek elkészítése is igényelhet olyan tudást, amivel alkalmazott fotósként is megállná a helyét a tanuló.

KUDÁSZ GÁBOR ARION: Először ne a tanulmányok, hanem a mindennapi gyakorlat szemszögéből tegyük fel a kérdést! A legtöbb fotóművész önálló alkotómunkája mellett vállal alkalmazott fotográfusi megbízásokat is – pár kivételtől eltekintve –, megélhetési okokból. Az alkalmazott fotográfusok többségéről nem állíthatjuk, hogy művészként is helytállnának. A két terület közötti

Képző- és Iparművészeti
Szakközépiskola

FODOR ÉVA,
HARIS LÁSZLÓ,
KUDÁSZ GÁBOR ARION,
MÁTÉ GÁBOR

átjárás egyáltalán nem könnyű, hiszen az elvárások teljesen eltérőek egy reklámfotóval és egy műalkotással szemben, a kétféle kép másként működik. Vannak kiváló fotográfusok, akik nem mozognak otthonosan mindkét területen, mivel az alkalmazott és az autonóm fotográfia egész más gondolkodást kíván meg.

Az oktatásban éles határvonal jelent meg a korábbi, osztatlan felsőfokú képzés alapképzésre és mesterképzésre történő felosztásával. Az alapképzések értelemszerűen az alkalmazott feladatokra felkészítő gyors reakciót, a kivitelezés minőségét és a megbízói igényekhez való alkalmazkodóképességet helyezik előtérbe. Ezzel szemben a mesterképzésre (nem is feltétlenül fotográfus alapképzésből) érkező hallgatók fokozottabb önállóságot igénylő és célirányos kutatómunkát folytatva, elméleti és szakmai ismereteiket kívánják elmélyíteni, vagy tanári ambícióik vannak.

A két terület teljes mértékben elkülönül egymástól a képzések terében?

K. G. A.: A teljes elkülönülés a jelen oktatási gyakorlatban nem valósul meg, nem is hiszem, hogy ideális helyzetet eredményezne a szétválasztás. Szükséges viszont a helyes súlypontok megtalálása, például az, hogy ne akarjuk az alapképzés hat szemeszterébe sűríteni az ötéves képzési programot, ne próbáljunk egy füst alatt mindent letudva teljesen „kész” művészeket kibocsátani. Nem szerencsés minden fotográfia iránt elkötelezett fiatalot a művészi pályára terelni, miközben igény mutatkozik jól képzett szakemberekre is, akikkel szemben az alkotói attitűd többnyire nem is elvárás. Ugyanakkor az alapképzések feladata az, hogy felismerjék és támogassák a jövő művészeit abban, hogy a mesterképzésbe belépve elmélyítsék tudásukat, akár itthon, akár a világ más egyetemén. Hatalmas, pozitív változás, hogy egyre nyitottabb az átjárás a külföldi képzési programok felé.

Magyarországon, intézményes szinten elég bonyolultnak tűnik a fotográfusképzés. A fotográfia szakok alapvető célja jelenleg, hogy olyan szakembereket képezzen, akik a fentebb már említett mindkét területen képesek tevékenykedni...

M. G.: Nekem egyáltalán nem tűnik bonyolultnak a fotográfusképzés Magyarországon. A tapasztalataim és az eredményeink azt igazolják, hogy sikeresen képezhetők egy intézményen belül mindkét területen kiválóan szereplő alkotók.

K. G. A.: Az oktatásnak mindkét irányban kínálnia kell fejlődési lehetőséget, de nem ésszerű elvárás, hogy ezermesterek kerüljenek ki belőle. A különféle szintű programok, különböző profilú képzési helyek kiegészítik egymást, és fontos, hogy támaszkodhassanak is egymásra, mert egyik sem fejlődhet a másik nélkül. Szerintem nem bonyolult a rendszer, vannak középiskolák, egyetemi alapképzések, mesterképzés és doktori iskolák, a képet színezik a speciális tudásokra épülő vagy kevesebb elköteleződést igénylő tanfolyamok. Mindegyiknek meghatározottak a kimeneti követelményei, eltérő közönséget szólítanak meg, és a végzetek felvevőpiaca is más. A MOME mesterképzése a nemzetközi művészeti piacot célozza, erre a programunkban nagy hangsúlyt fektetünk. Azt szeretnénk elérni, hogy diplomásaink ne mindenben legyenek jók, hanem a saját útjukon lehessenek a legjobbak. Szerencsés helyzet, hogy ma már több egyetem közül lehet választani, ami utat nyit az egyetemek előtt a saját karakterük megfogalmazása felé.

F. É.: Nem tudom, hogy tényleg bonyolult-e a fotográfusképzés. Ebben nem vagyok biztos. Inkább sokféle, iskolánként eltérő profilú. Mi olyan szakembereket kívánunk képezni, akik képesek önállóan gondolkodni, tervezni, kivitelezni és egyben csapatban is dolgozni, akár a megrendelőnek, akár saját maguknak.

A kor vizualitásának egyik fő reprezentánsa, a fotográfia milyen jelentőséggel bír a közép-kelet-európai régióban, ezen belül Magyarországon?

K. G. A.: Olyan szerencsés korban élünk, amelyben a fotográfia iránt világszerte hatalmas az érdeklődés, és amelyben a fotográfia méltó helyet foglal el a művészetek között. Érdekes azonban, hogy a hazánkhoz hasonló kis országok mennyivel hatékonyabban képviselik és propagálják a művészeti teljesítményeiket, gondoljunk például Svájcra. A magyar fotográfia tehetségek terén semmiben sem marad el a nemzetközi színvonaltól. Példát vehetnénk régióink országaitól (az osztrákoktól, a lengyelektől, a románoktól) az eredmények elismertetésében. Az oktatásban az egyik legnagyobb felelősségünknek azt tartom, hogy olyan lehetőségekhez férjenek hozzá a hallgatóink, mint a külföldi kortársaik. Szomorú száz évvel ezelőtti sikertörténetekre hivatkozunk, ha a ma aktív tehetségek eredményei az országhatáron belül maradnak. Pár jól csengő név ugyan elhithető, hogy a kortárs magyar fotográfia felér régi híréhez, de céltudatos

intézményi koncepciók és hatékony hírvivők nélkül ez elégtelen. Ahhoz, hogy a magyar fotográfia ismét meghatározó lehessen, iránta elkötelezett, nemzetközileg elismert kurátorokra, stabil intézményi háttérre, sikeres galériákra van szükség.

M. G.: Magyarországon belül még mindig a legalacsonyabban támogatott művészeti ág a fotográfia, holott a nemzetközi elismertsége nagyon magas, talán nem túlzás azt állítani, hogy jóval nagyobb, mint a többi hazai művészeti ágé.

HARIS LÁSZLÓ: Ez a kérdés, illetve ennek megoldatlansága a műfaj összes hazai problémájának legfőbb okozója. Kezdjük ott, hogy a kérdésben megjelölt két terület (a közép-kelet-európai régió és Magyarország) között is hatalmas különbség van. Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia, Szerbia és Horvátország fotóművészete a világban ma sokkal ismeretesebb és elismertebb, mint a magyarországi alkotóké. Még Romániában is sokkal magasabb a fotóművészet presztízse. Az okoknak csak a felvázolása is meghaladja egy rövid válasz lehetőségeit, amivel pedig adós a magyarországi művészettörténet és sok évtized művészetpolitikája. Talán az év végére e témában szerveződő szimposium ad majd némi támpontot. Az biztos, hogy Magyarországon a fotóművészet halmozottan hátrányos helyzetben van.

Nézzük tehát a helyenként szürrálisnak látszó, de sajnos reális helyzetet! Miközben a második világháború után a világon a szakma által legnagyobbban tartott fotóművészek között feltűnően sok a Magyarországról elszármazott művész, az itthon alkotó fotográfusok – köztük a külföldön világhírt szerzett jeles művészek mesterei – alig ismertek. Az baj, hogy a világ nem ismeri a kortárs magyar fotóművészetet, de még ennél is fontosabb az a tény, hogy a hazai művészeti és kulturális életben a fotográfia, „a kor vizualitásának egyik fő reprezentánsa”, messze értéke alatti elismerést kap. Jellemző tény, hogy azokban az évtizedekben, amikor a magyar fotóművészek a világban a legünnepeltebbek voltak és abszolút világszínvonalat jelentettek, 1948 és 1998 között, a Kossuth-díj első 50 évében Magyarországon egyetlen fotóművészt sem díjaztak. Korniss Péter 1999-ben megtörte a jeget, de ekkor már több mint 70 Kossuth-díjas képzőművész volt. Az első 50 évben képzőművészet-fotóművészet 70:0. Félreértés ne essék, nem a 70-et sokallom, hanem a 0 az, aminek semmi köze a valódi értékhez.

Nem véletlen azonban ez az értékvesztés. Nem tudott megteremtődni a fotóművészet presztízse, mert Magyarországon csaknem száz évig nem volt felsőfokú képzése a fotográfiának. Először a 19. század végén a kolozsvári egyetemen oktattak fotóművészetet néhány évig, majd a modern felsőfokú fotóoktatás csak az

1980-as évek közepén kezdődött el. Túl sok az elvesztegetett évtized. Különösen az 1950 utáni évek károsak. Az értelmiségi tudatot elsősorban az egyetemi oktatás befolyásolja. Ez az értelmiségi tudat a kulturális elismertségnek, a műfaj presztízisének az alapja. Túlzottan leegyszerűsítve: amit nem tanítanak a művészettörténetész hallgatóknak az egyetemeken, az nem értékes művészet a laikus értelmiségi közönség számára. A magyarországi egyetemeken még a 80-as évek közepén is úgy kaptak diplomát a végzős művészettörténészek, hogy a hivatalos tananyagban nem találkoztak a fotóművészetrel. A legelkezdőbb érdeklődők is csak speciális kollégiumokon hallgathatták néhány kitűnő professzor előadását e témában. Nem volt szellemi alapja annak, hogy a nagyközönség elfogadja a fotóművészetet fontos kulturális értéként.

Valamennyit változott (javult) a helyzet az utóbbi évtizedekben, de rengeteg a sürgős tennivaló ezen a területen, ha be akarjuk hozni a világtól és a nálunk e területen szerencsésebb kelet-európai országoktól való lemaradásunkat.

A fotográfiát oktató intézmények programjában hogyan oszlik meg az elméleti és a gyakorlati oktatás mértéke?

M. G.: Jelenleg az alapképzésben a kurzusok nagyjából 60 százaléka gyakorlati jellegű, a mesterképzésben ez valamivel kevesebb. Mivel a hallgatók saját döntésük alapján vehetnek fel bizonyos kurzusokat, ezért ezt az arányt nagy mértékben tudják módosítani. Az új szabályozás még több mozgásteret engedélyez majd annak tekintetében, hogy milyen arányú és jellegű gyakorlati és elméleti kurzust vehetnek fel a fotográfus hallgatók.

F. É.: Az OKJ-képzésben a kerettanterv szabályozza az elmélet-gyakorlat arányát. Az elmélet 30, a gyakorlat 70 százalék.

K. G. A.: Ebben a kérdésben iránymutató a nyilvánosan hozzáférhető akkreditációs dokumentum idevágó passzusa, ami 60–70 százalék körül határozza meg a gyakorlat arányát a képzésben.

Magyarországon a fotográfia oktatásának magánfinanszírozású intézményei azért szaporodtak el, mert az állami intézményrendszer programjába csak korlátozott számú diák kerülhet be? Vagy az ok egészen máshol keresendő? Ugyanakkor ezek az intézmények tekinthetők-e egyfajta előkészítőnek is?

M. G.: Nagyon sokan szeretnék fotográfiát tanulni. Hozzánk az alapképzésre minden évben több mint kétszázan jelentkeznek, és ebből csak tizenöt embert tudunk felvenni.

K. G. A.: Az előkészítő kifejezés azt sugallja, hogy egyes képzések kiszolgáltatottak másoknak, pedig ez nem igaz. Előkészítő az, ami így hirdeti magát. A MOME alapképzése után többen külföldön folytatják tanulmányaikat, ahogy más BA-programok kiváló hallgatói a mi mesterképzésünket választják.

Nyilván a kereslet és kínálat törvényszerűségei a művészeti oktatásban is érvényre jutnak, az lenne furcsa, ha épp itt lenne másként. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy eltart-e több fotográfust, művészt az ország, mint ahányan az állami képzésből kikerülnek. Ráadásul az egészséges konkurencia mind az államilag finanszírozott, mind az önköltséges képzést nyújtó intézmények javára válhat.

Egyik fontos alapkérdése a fotográfiaoktatásnak az esztétika, a stílus. Tanárként hogyan lehet elkerülni azt, hogy ne szubjektív módon oktassunk?

M. G.: Úgy, hogy a tanárnak van elég tudása, tapasztalata, nyitottsága a világra, az új képekre, és szereti a hallgatóit. Másrészt fontosnak tartom, hogy a hallgatók több különböző karakterű, ízlésű, gondolkodású személyiségtől tanuljanak.

K. G. A.: A művészetben a szubjektív szempontoknak kiemelt a jelentősége, és ez alól a művészképzés sem lehet kivétel. Alapkérdés, hogy a hallgatóink képessé váljanak az önálló gondolkodásra, releváns kérdések megfogalmazására, végső soron a kor vizuális nyelvének folytonos megújítására. Tehát nem egyfajta stílusnak való megfelelést várunk el, hanem annak a képességnek a fejlesztésére törekszünk, hogy tanítványaink új, csakis rájuk jellemző gondolkodásmódot, saját stílust alakíthassanak ki. Abban a képzésben, melyben magam egykor hallgatóként, ma oktatóként részt veszek, lényeges elem a vita, az ellentétes nézőpontok ütköztetése.

F. É.: Nem könnyű, de el lehet kerülni, hogy szubjektív módon oktassunk. A Kisképző fotós tanári csapatában sokat gondolkodunk együtt, és rendszeresen megbeszéljük a pedagógiai, szakmai kérdéseket. Így egymás véleményét hallva egész jól elkerülhető a szubjektív értékelés. A diák véleményét, a fényképezéskor szerzett tapasztalatát, céljait is meghallgatjuk, átbeszéljük. A személyes konzultáció során őszinte kapcsolat alakul ki tanár és diák között, lehet, hogy elhangzanak szubjektív észrevételek, de (ahol ezt a szakmai minőség megengedi) azok nem kötelezően elfogadandók a diák számára.

Ma Magyarországon az intézmények rendelkeznek-e megfelelő felszereltséggel, megfelelő laboratóriumi körülményekkel?

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

K. G. A.: A technikai fejlődés olyan ütemet diktál, amelynek rendkívül nehéz megfelelni. Sok európai egyetemmel összehasonlítva nem állunk feltűnően rosszul. Két erő viaskodik egymással, és nem jó, ha bármelyikük felülkerekedik. Egyrészt az új technikák forrásokat és helyet követelnek maguknak, másrészt a régi technológiák megőrzésének és elérhetőségük biztosításának a felelősségét is vállalni kell. Saját intézményünkben a folyamatban lévő kampuszfejlesztés törekszik mindkét igény kielégítésére. Sajnos a piacon elérhető szolgáltatások viszont folyamatosan szűkülő spektrumot mutatnak, ami a hazai szakma korlátozott igényeit és fizetőképességét jelzi.

M. G.: Jelenleg nem rendelkezünk megfelelő felszereltséggel, de szerencsére épül az új laborunk és műtermünk, amelynek a felszereltsége és kialakítása a kéréseink alapján, az oktatási programunkhoz illeszkedve fog megvalósulni.

F. É.: Jól felszerelték vagyunk, vagy inkább voltunk. Néhány dolog igencsak felújításra szorul. Sajnos megfelelő anyagi keret hiányában nagyon nehézkes a fejlesztés.

Ha jól tudom, a Kisképzőben meg akarták szüntetni a fotós szakot, ez minek volt köszönhető?

M. G.: Ennek nem ismerem a részleteit, de rosszul hangzik.

K. G. A.: Ez számomra is új információ.

F. É.: Ez egy kicsit bonyolult történet. Az, hogy meg akarták szüntetni, így nem igaz. 2013-ban az OKJ-s szakmaösszevonásoknál az Alkalmazott fotográfus és a Fényképész és fotótermék-kereskedő szakmát összevonták, az új szakma (Fotográfus és fotótermék-kereskedő) már nem a Művészeti szakmacsoportba, hanem az Optika ágazatba tartozik. Ettől függetlenül a Kisképzőben folyamatos a fotográfusképzés. 2016 őszétől pedig Művészeti és médiafotográfus néven indult el egy szakirány.